

Geológiai túratérkép 1939-ből

ALBERT GÁSPÁR¹, HEGEDÜS ÁBEL²

¹ ELTE TÉRKÉPTUDOMÁNYI ÉS GEOINFORMATIKAI
INTÉZET (ALBERT@LUDENS.ELTE.HU)

² NYÁ. TÉRKÉPTÖRTÉNÉSZ, HM HADTÖRTÉNETI
INTÉZET ÉS MÚZEUM (ABEL.TERKEP@CHELLO.HU)

A PÉCSI KŐSZÉNBÁNYÁK ÉS TERMÉKEI

„Szent István” akna Mecsekszabolcs.

Hazánk egyedüli fekete (lász) kőszénmedencéjét a Mecsekhegység nyulványai szegélyezik. A festői szépségű vidéken elterülő aknák látványosságzámba mennek és a modern technika minden vívmányával fel vannak szerelve. A korszerű eljárásokkal nemesített széntermékek, melynek hőértéke közel 7000 kalória, mind házi, mind ipari tüzelésre kiválóan alkalmasak. Különösen közkedveltek a pécsi brikettek, mert úgy az utánrakásos, mint a töltőrendszerű kályhákban egyenletes meleget adnak, olcsók és kényelmesen, tisztán kezelhetők.

✂ Részletes felvilágosítással szolgál ✂

PÉCSETT

a Bányaigazgatóság, Mária-u. 9. Telefon: 29-87. és

BUDAPESTEN

a DGT Kőszénbányák Elárusító Hivatala
V., Rudolf-rakpart 3. Telefon: 12-31-69.

Kalab, Béla 202.

A MECSEK

RÉSZLETES KALAUZA

2 TÉRKÉPPEL ÉS 2 VÁZLATTAL

KIADJA:

PÉCS SZAB. KIR. VÁROS IDEGENFORGALMI IRODÁJA
AZ ORSZÁGOS MAGYAR IDEGENFORGALMI HIVATAL TÁMOGATÁSÁVAL

PÉCS, 1939.

KÉSZÜLT A TAIJS JÓZSEF KÖNYVNYOMDÁBAN.

1.

*Ne bántsuk az éneklő
madarat!*

Pécsről ide Pécsbányatelepre mint 13.) alatt.

106.
40 perc

Az útjelzés — a nyugati Mecsekben csak az 1-es szám ismétlődik (lásd 1—8. szakasz) — a Bánya-kaszinóval szemben kezdődik. Gyalogúton lemegyünk a bányakórházhoz, ezt balra megkerüljük és a lombfákkal szegélyezett kocsijúton felmegyünk a túlsó dombhátra (10 perc), majd a kocsijútról balra letérünk a jelölt útra, amely cserjék között leereszkedik a völgytalpra (5 perc). A túlsó oldalon fiatalosan (10 perc), később szép szálerdőben mérsékelt emelkedéssel feljutunk a Pécs—sásdi-országútra (15 perc) a 32.0 kmkövel szemben felállított 162. sz. útjelzőoszlophoz. 40 perc.

Innen tovább az országúton az erről balra elágazó és Pécsre vezető erdei műút kezdetéig (5 perc) és az országút túlsó oldalán, a 31.4 kmkötől *D*-re — a 151. sz. útjelző-oszlopnál — *K*-i irányban elágazó 7-es úton — 33—41. szakasz — Zobákpusztára 350 m (150 perc).

Keleti Mecsek.

1.

Püspöki kastély
Szentlászlón.

Pécsről: I. *gyalog* a Kozári vadászházhoz és az erdei műúton a Pécs—sásdi országútra a 68. sz. útjelzőoszlophoz mint 7.) alatt. **2 és fél óra.** Tovább a 7-es úton — 33, 35—41. szakasz — Zobákpusztára. **2 és fél óra:** Pécsről tehát összesen **5 óra;**

II. *autóbuszon* a Pécs—bonyhádi járáttal Zobákpusztáig 22 km, 48 perc alatt 2.— *P*-ért;

III. *vasúton* a) a Pécs—Bátaszék vasúti vonal Hosszúhetény megállójáig 17 km, személyvonaton 48 perc. Innen gyalog Hosszúhetényre (2.9 km) és járóművel (autóbuszon) Zobákpusztára (4.6 km);

b) a Pécs—Bátaszék vasúti vonal *Vasas-Hird* megállójáig 13 km, személyvonaton 37 perc.

Innen — *Vasas-Hird* megállótól — az 1-es számmal jelölt úton a 218-as magaslaton át *Vasas* községbe (25 perc), majd ezen keresztül **110 perc**

MÉCSÉK
KALAUZ

ÖSSZEÁLLÍTOTTA ÉS A KIADÁSÉRT FELEL:
DR. SIK LAJOS, Pécs szab. kir. város Idegenforgalmi Irodájának vezetője.
Fedőlapok: GEBAUER ERNŐ. Térképek és rajzok: KOVÁCS ATTILA.
Felelős nyomdatulajdonos: WITTELSBACH KÁROLY.

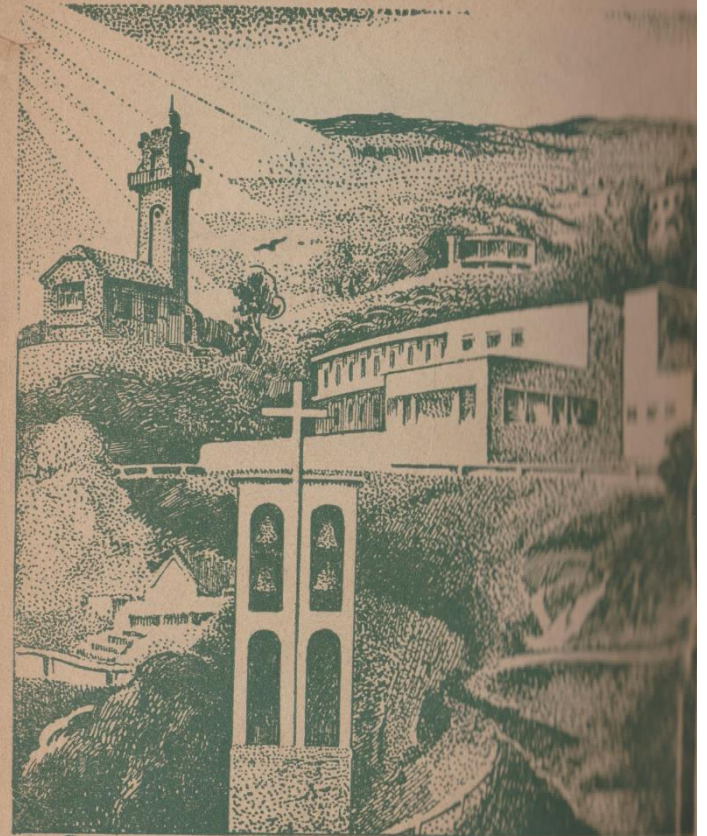
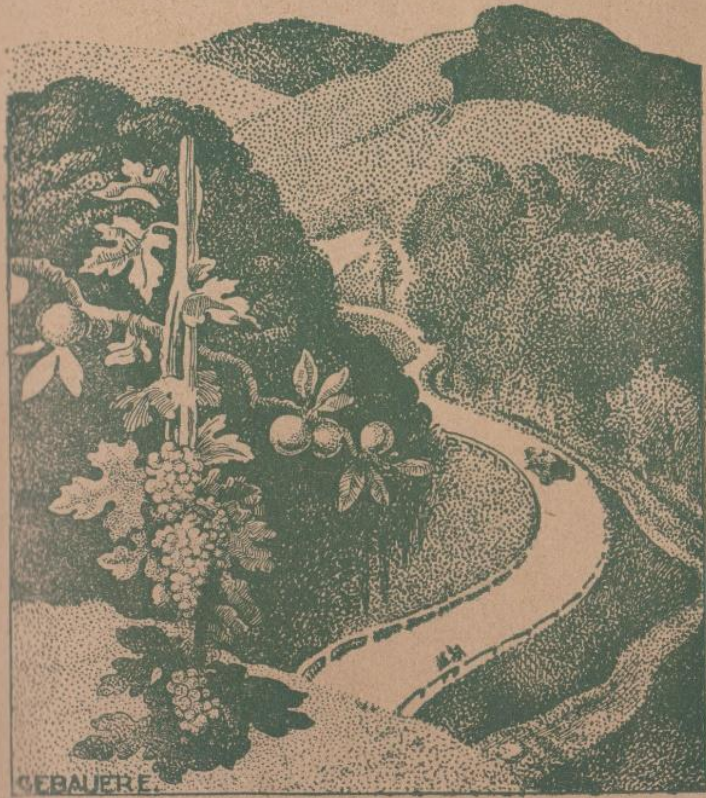
Kiss József nyugalmazott reáliskolai igazgató, a Mecsek turisztikája lelkes úttörőjének és fáradhatatlan apostolának „Pécs és a Mecsek” című részletes kalauza már teljesen elfogyott. Ezért kellett irodánknek vállalnia azt, hogy az érdeklődőket — a korábban megjelent kalauzok adatainak részben történet felhasználásával — megfelelő útmutatóval ellátja.

A középhegységek minden szépségével és bájával megáldott, természeti kincsekben bővelkedő Mecsek hegységről óhajtunk egynehány szerény vonással hű képet adni, áttekinthető összefoglalásban tájékoztatást nyújtani azoknak, akik ittartózkodásuk alatt Mecsekünket kívánják megismerni.

Kalauzunkat a Mecsek turistáinak és a Pécssett pihenést, üdülést kereső kedves vendégeinknek ajánljuk.

Kedves kötelességünknek teszünk eleget akkor, amikor Mecsekünk lelkes barátainak, akik bennünket ennek a kalauznak az összeállítása során értékes és önzetlen támogatásukkal tüntettek ki, hálás köszönetünket fejezzük ki: elsősorban dr. Gebhardt Antal egyet. m. tanár, Horvát Adolf ciszt. r. főgimnáziumi tanár és dr. Szabó Pál Zoltán egyet. m. tanár uraknak.

MECSEK

MECSEK

Gebauer Ernő

Festőművész (Hartberg, 1882 – Pécs, 1962).

A rajztanári oklevél megszerzése után a budapesti Képzőművészeti Főiskolán Székely Bertalan és Zemplényi Tivadar tanítványa volt.

1912-től Pécsett telepedett le.

Sokoldalú: templomi és más faliképek, festmények, könyv illusztrációk, pénztervek.

1934. február 5-én házasságot kötött a tromsøi születésű Kristoffersen Ingeborg Jankával

Gebhardt Antal

Jogász, biológus (Pécs, 1887– Pécs, 1972).

1905-ben érettségizett a ciszterci gimnáziumban Pécsett, jogi diplomáját a kolozsvári egyetemen szerezte.

A dombóvári járásbíróságon dolgozott, 1948-ban a Pécsi Felsőbíróság tanácselnöke lett.

1929-ben biológia–őslénytan és állatföldrajzi tárgykörből bölcsészdoktori oklevelet szerzett a pécsi Erzsébet Tudományegyetemen, 1933-ban az egyetem magántanára lett.

A Janus Pannonius Múzeum természettudományi osztályának alapítója, majd vezetője volt. 1963-ban az MTA doktora lett.

HORVÁT Adolf S. O. Cist.

(Girált (Sáros megye), 1907 – Zirc, 2006).

Debrecenben, a Piarista Gimnáziumban érettségizett, 1924-ben belépett a Ciszterci Rendbe, majd 1925-től a Hittudományi Főiskola hallgatója Zircen.

A budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen (ma ELTE) 1932-ben természettan–kémia szakon tanári oklevelet szerzett.

Ciszterci Rend pécsi Nagy Lajos Gimnáziumában, 1955-től a Széchenyi István Gimnáziumban növénytant tanított.

1948-ban a Pécsi Városi Múzeum társalapítója, értékes herbáriumot hozott létre.

Sík Lajos

Jogász (? – ?)

ügyvéd, városi főjegyző, városi tűzoltó parancsnok,
az Idegenforgalmi Iroda vezetője.

Felesége Hamerli Stefánia.

A „Dunántúl” c. pécsi napilap 1933. február 28-i számában felhívás Pécsre jellemző, mecseki gyógynövény-kivonatokat tartalmazó likőrkülönlegesség gyártására.

Geiger Kálmán gyógyszerész: „Mecseki Gyógyítóka”
„Összeállította”

A
· NYUGATI ·
MECSEK
· TURISTA - TÉRKÉPE ·

KIADJA: PÉCS SZAB. KIR. VÁROS
IDEGENFORGALMI IRODÁJA

RAJZ: KOVÁCS ATTILA
1939
KÖLZ. NY. ÉS. PIA. I. ÚT. BUDAPEST

Kovács Attila

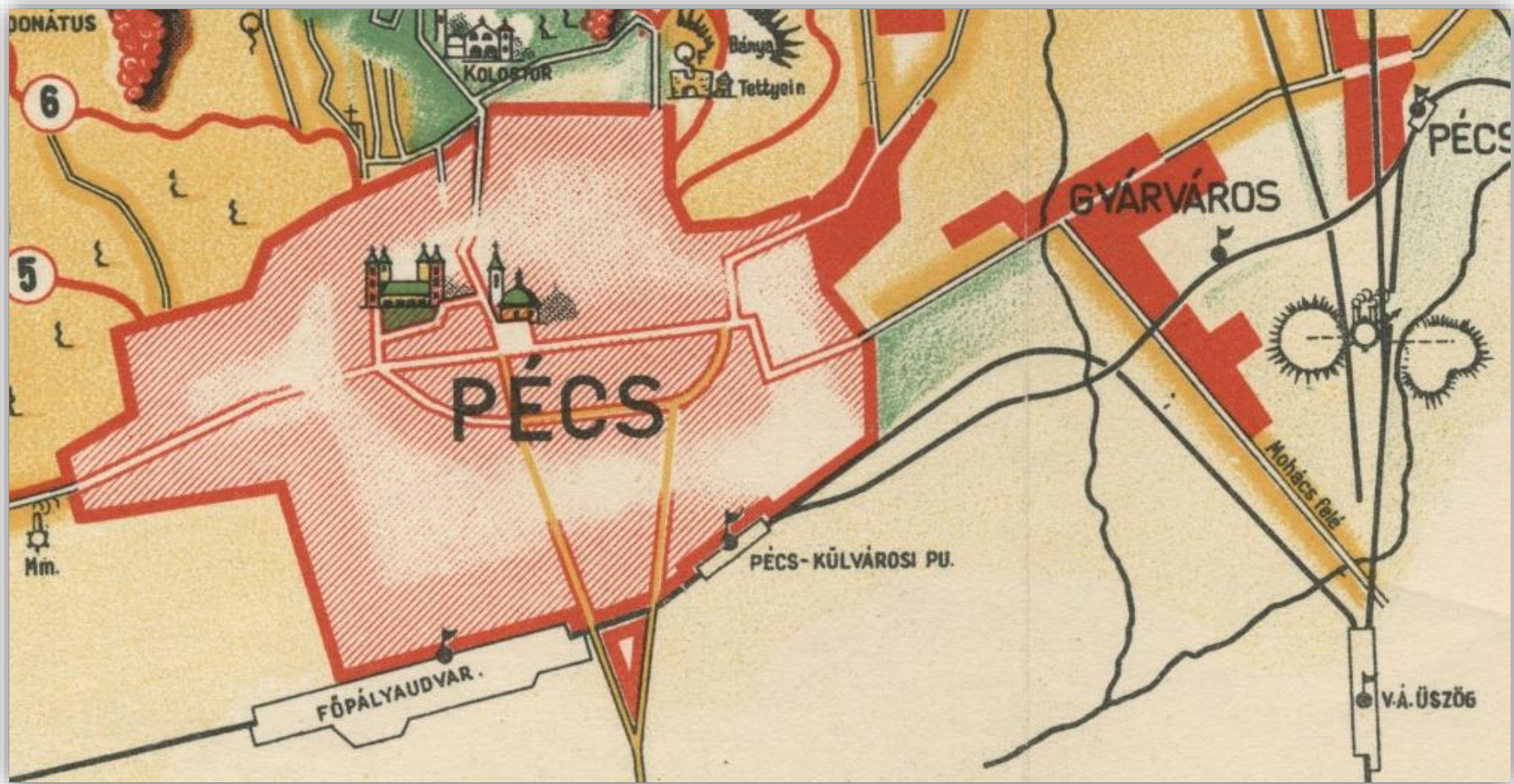
képzett rajzoló volt, aki 1938–39-ben a pécsi Idegenforgalmi Hivatal több kiadványában is közreműködött.

A könyv összes ábrájának rajzolója

Nem volt gyakorlott térképkészítő, ezt több jel is mutatja a térképen (és nincs nyoma más térképekben való közreműködésének).

A vasútvonalak és utak többször nem csatlakoznak, a kétvonalas utak egyenes szakaszokból állnak, a színes térkép ellenére a vizek fekete színben maradtak.

Térkép

Nincs méretarány, aránymérték, észak nyíl.

Alaptérkép: Vigyázó János 1926-os turistatérképe 1 : 50 000-es méretarányban, a jelzett turistautak feltüntetése nélkül.

Az ÁTI 1931-ben hozta ki a saját turistatérképét 1 : 75 000-es méretarányban, a harmadik katonai felmérés csíkozásos domborzatú térképét vették alapul.

Ez a térkép feltünteti a jelzett turistautakat számozással együtt, ez (a számozás) hazánkban mecseki különlegesség.

KIRÁNDULÓK TÉRKEPE: 20/a sz.

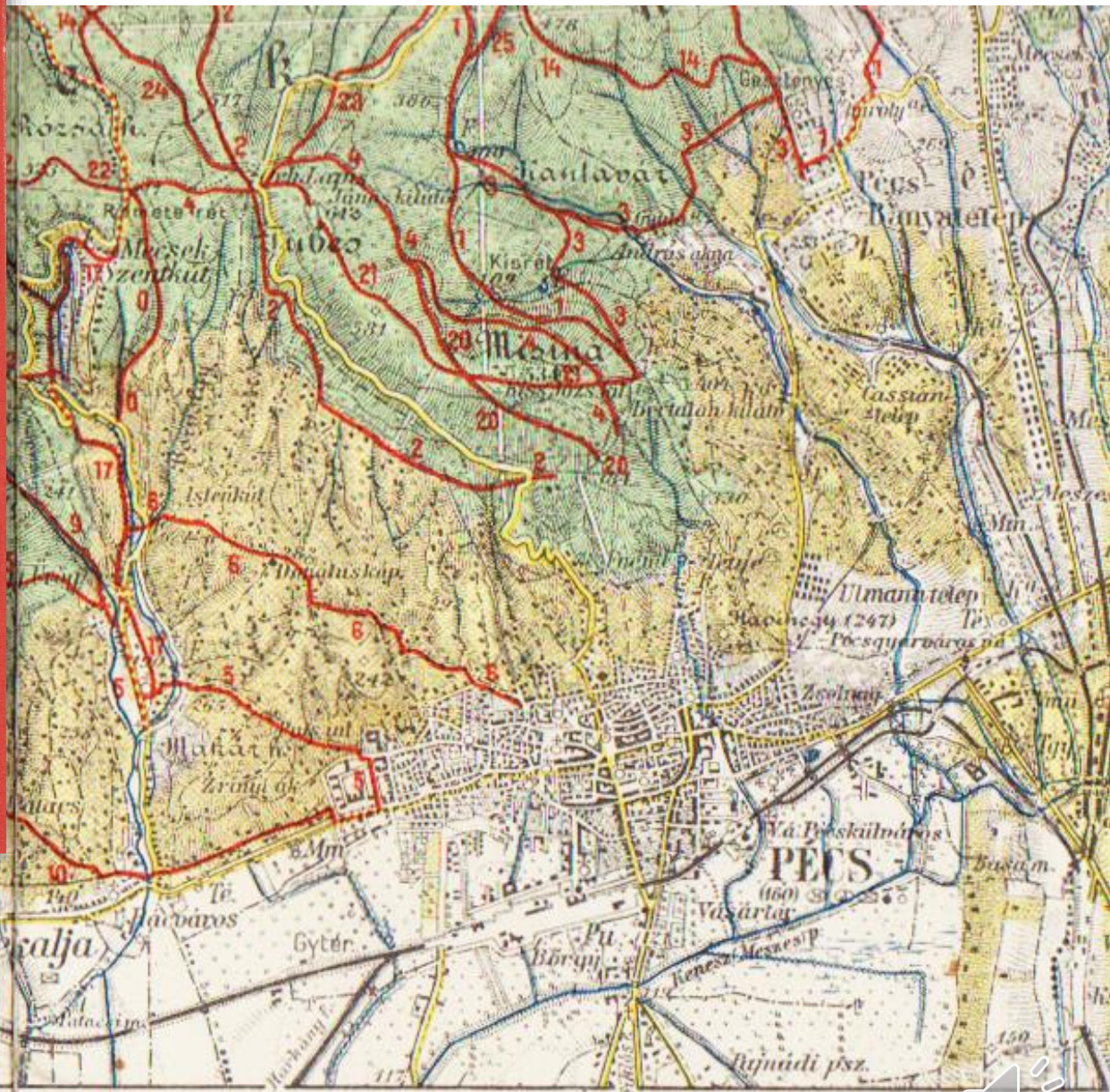
MECSEK HEGYSÉG

$\frac{1}{75.000}$

2 PENGŐ

TERVEZTE
ÉS KIADJA:
A M. KIR. ÁLLAMI TÉRKEPESZET.
MINDEN JOG FENNTARTVA.

BUDAPEST, II.
GLASZ FASOR 7-9

MECSEK

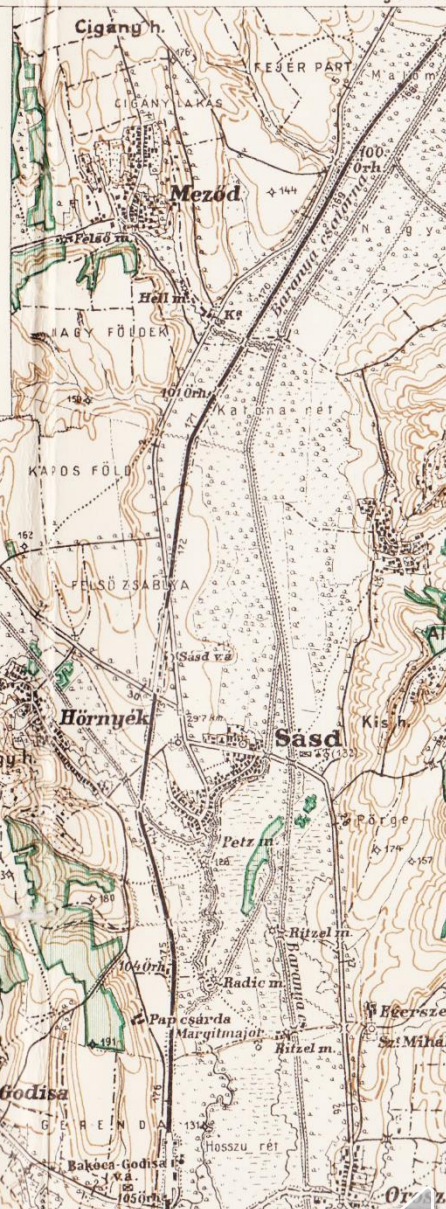
1 : 50.000

A hegyrajz az eredeti 1:25.000 katonai felvételek nyomán készült. A sikrajzot a legújabb kataszteri felmérések, Pécs szab. kir. város, a Mecsek Egyesület, a m. kir. Államvasutak, a környékbeli uradalmak erdőhivatalai, számos munkatárs és saját adatainak felhasználásával kiegészítette és átdolgozta:

Dr. Vigyázó János.

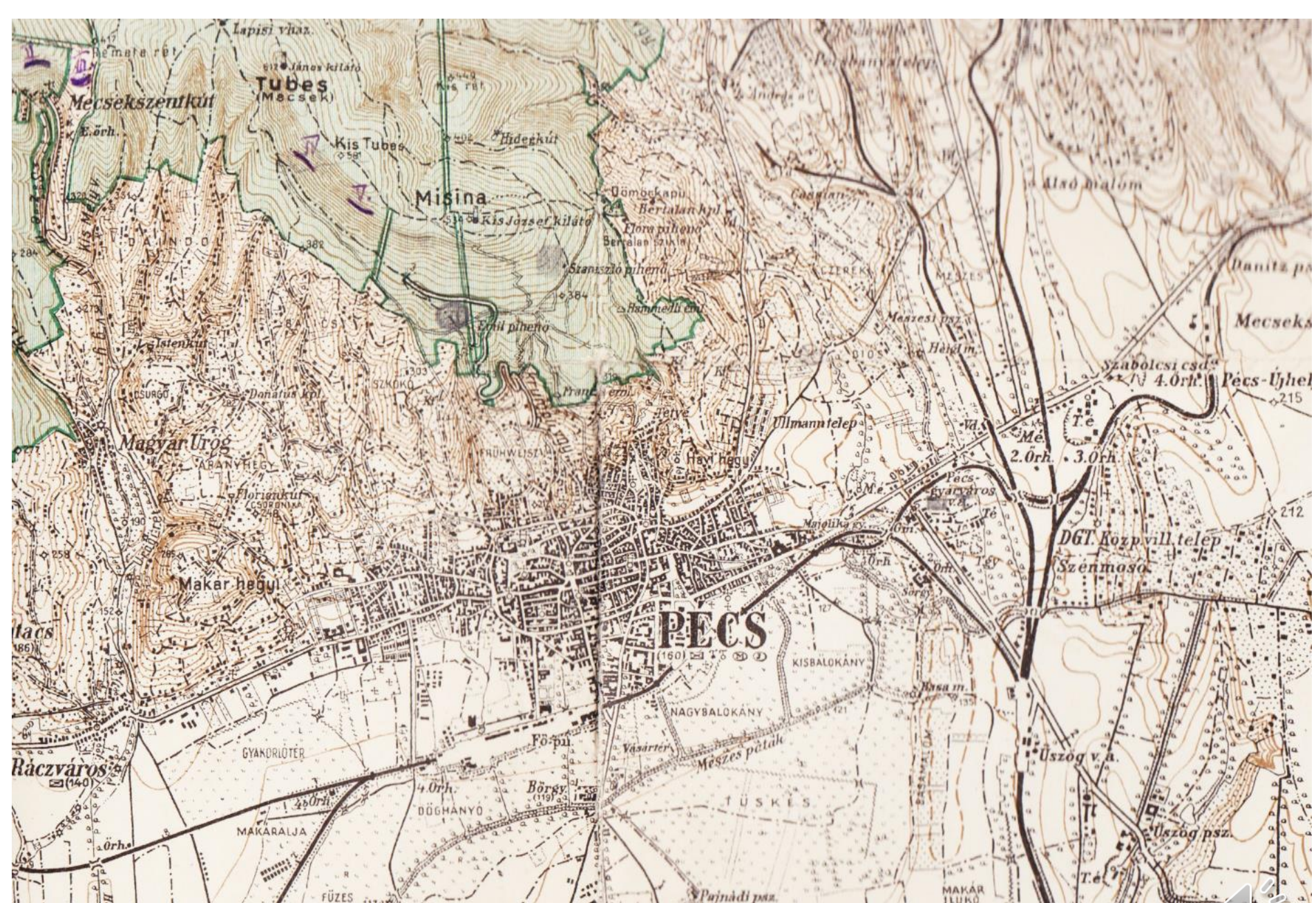
Turistaság és Alpinizmus lap-, könyv- és térképkiadó r.t. kiadása. Budapest, 1926.

M. kir. Állami Térképészet nyomása.

Szt. Balázs 10 km.

A korszak geológiai ismeretei

A térképet és a kalauz „Földtani tájékoztatóját” szerkesztő **Szabó Pál Zoltán** pécsi kötődésű geográfus. Szakterülete elsősorban a karsztkutatás volt. A kiadvány megjelenésekor 38 éves tudós, a Mecsek Egyesület főtitkára, frissen kinevezett egyetemi magántanár.

1935-ben, a kiadvány előtt pár évvel, megjelent a Mecsek részletes geológiai leírása és térképe 1:75 000 méretarányban. Ennek szerzője Vadász Elemér volt, akire a térképen és a kalauzban is hivatkozik Szabó.

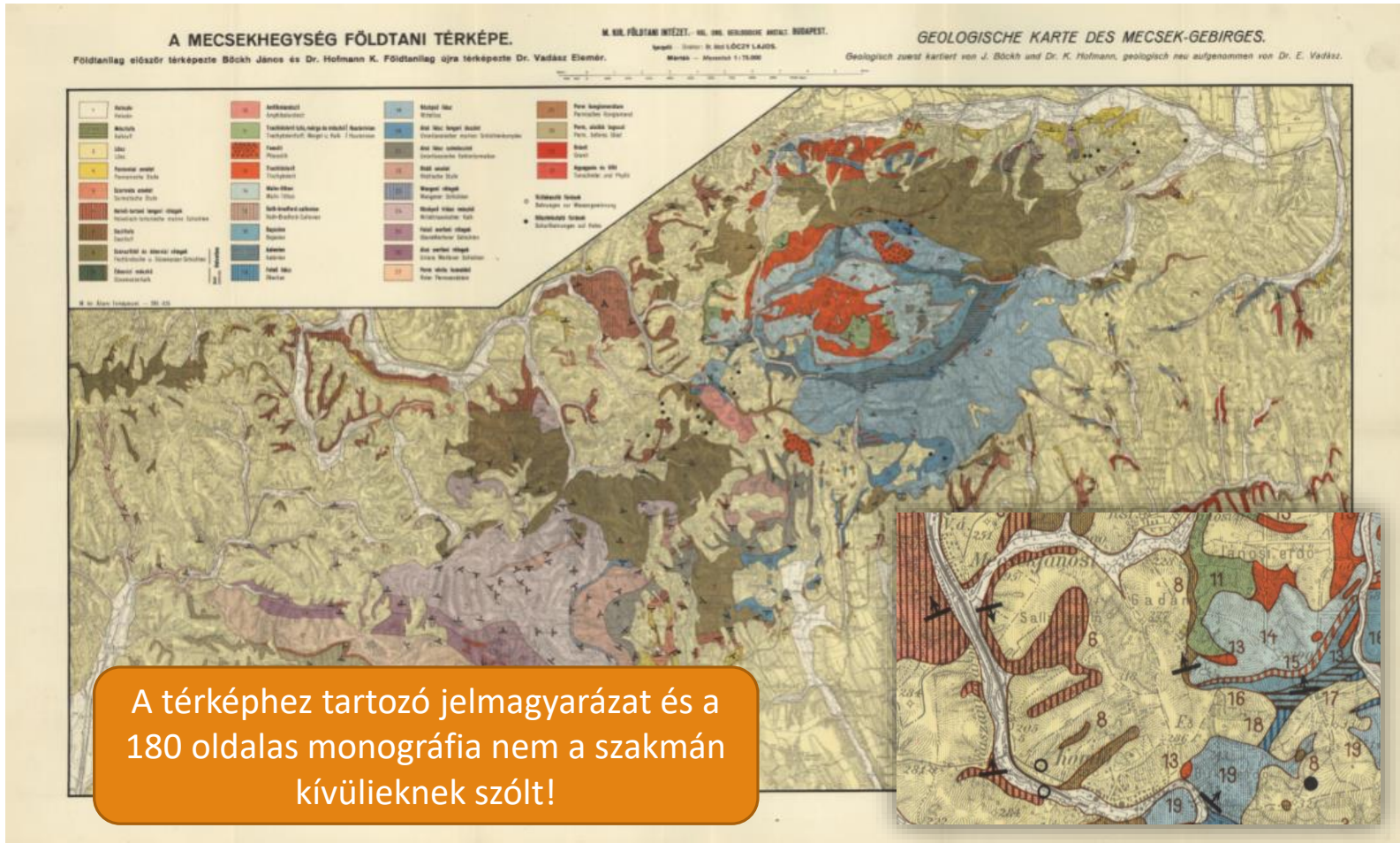
Vadász Elemér
(balra)

Szabó Pál Zoltán (jobbra) a Mecsek geológiáját bemutató fejezet és a túratérkép geológiai fedvényének szerzője.

A Mecsek geológiájáról, bányászatáról Szabó és Vadász több ismeretterjesztő cikket is írt 1918 és 1937 között a **Mecsek Egyesület** évkönyvébe. Ezeket „Turisták számára fontosabb irodalom” címen fel is sorolják a kalauz 28. oldalán.

Vadász 75 ezres topográfiai alagra készült térképe részletessége és tetszetős kivitelezése miatt önmagában is alkalmas volt túrázásra!

Geológia turistáknak

„A szellemet nem köti az idő és tér, visszaröppen tehát lelkünk a földtani korszakokba, melynek kövé meredt tanúbizonyságait tapossa a szeges cipő”

[5. o.]

A turistatérkép könnyed stílusával kontrasztban áll a felhajtható pauszra nyomtatott tematika; még úgy is, hogy erősen generalizálva, közérthető szöveggel készült.

„Az őshegység [...] egyes részei a tenger színe alá szállottak. A tökéletlenül lepusztult síkokra, és a völgyekbe a tenger nyomult, vize a sekély homokos öblökben elterpeszkedett. [...] Ebbe hordták a folyóvizek az őshegység törmelékét és erdőségének uszadék fatörzseit.”

Kővágószőlősi Homokkő

„A süllyedő hegység a haldokló óriáshoz hasonlóan még egyszer felemelkedett. Ekkor azonban vesztére meggyorsult rajta a hegyi patakok és folyók vize, a finom homokra emberfej nagyságú görgetegek hömpölyögtek. [...] A színjátéknak ezt a fejezetét a Jakabhegy oldalán tanulmányozhatjuk.”

Jakabhegyi Homokkő

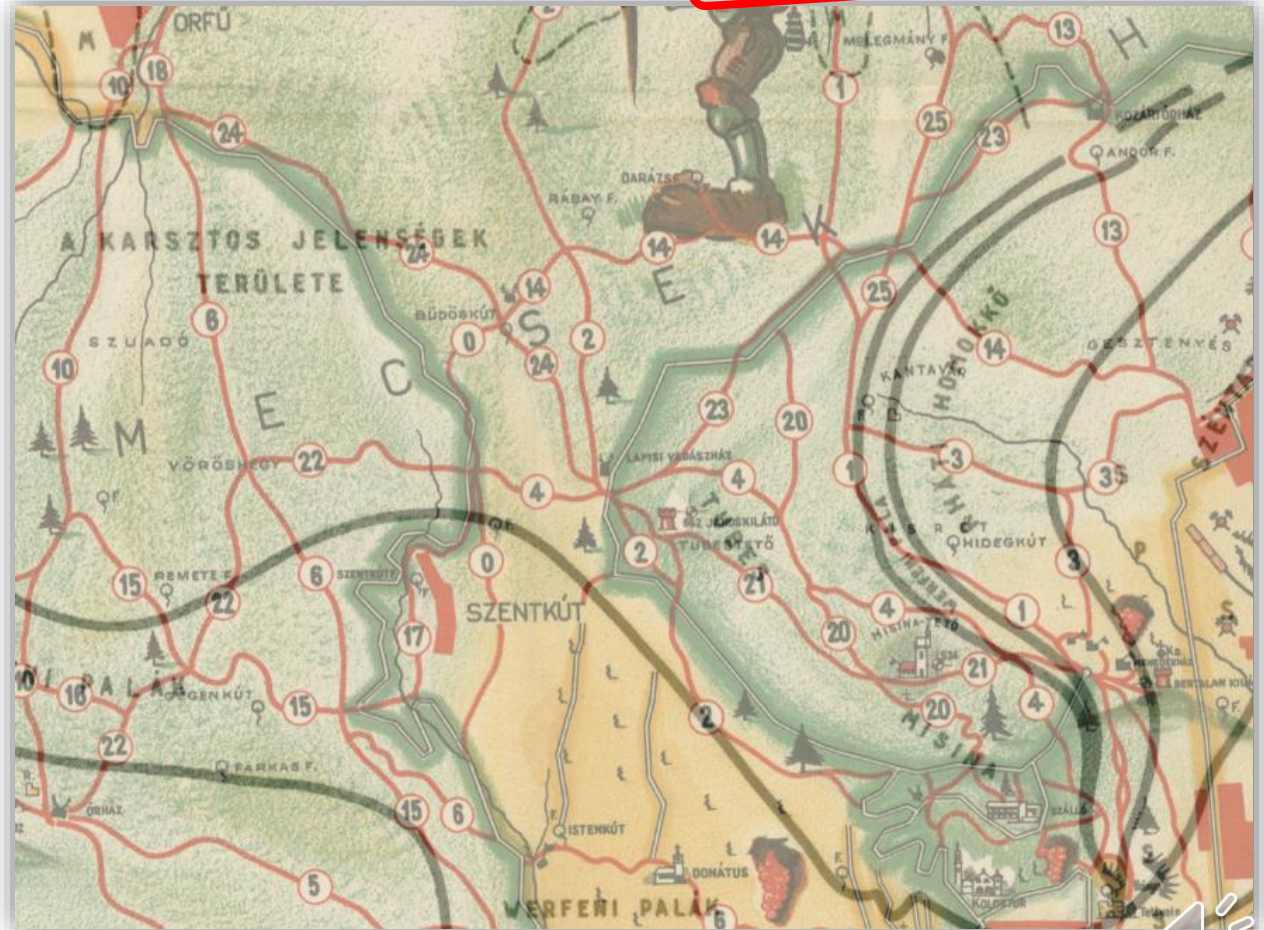
„A rege szerint a násznép és a hintók kövesedtek meg, mert nem akartak a hegyoldalon kitérni egymásnak és a haragvó Isten kővé változtatta valamennyit”

„A tenger szüntelenül mélyült. [...] Lassanként szerves eredetű mészkő üledik le, melyet a tenger töménytelen élőlényei választ ki a vízből. Beláthatatlan hosszú idő alatt több száz méter vastag mészkőréteg keletkezett ebből.”

Misina Formációcsoport

„Pécs helyét ez a mészkő határozza meg. [...] Mészégetésre egyedül ez a mészkő alkalmas. Padosan fejthető jó építőkö. A középkori városfalak mind ebből valók. Belőle a Tettyén hatalmas karszt-forrás lép elő, mely [...] száz és száz malmot hajtott, [...] A karszt vize soha el nem apadt.”

„[...] a tenger és az erdő elválaszthatatlanul egyesült. A vizet kedvelő fák sudár törzsei emelkednek fel a parti ingoványból. A partszegély lassan süllyed, az öreg fák korhatag törzsei összeroppanva az ingovány vizébe temetkeznek. [...] Megindul a szenesedés folyamata.”

Mecseki Kőszén

„A szénvidék a turista számára a külszínen is sok látnivalót rejt. Hatalmas 50-60 m magas palahányók feketednek, csillék dübörögnek, [...] Valóságos munkaváros él a mélyben, sűrített levegővel hajtott kis mozdonyok hosszú csillesort vontatnak és ezer meg ezer ember szorgoskodik géppel és csákánnyal a settenkedő veszedelmek árnyékában”

33x48 cm

- 1) Mesék, legendák összekapcsolása képződményekkel.
- 2) A képződmények helytörténeti jelentőségének kiemelése.
- 3) A képződmények gazdasági jelentőségének hangsúlyozása.

A geoturizmus bemutatóhelyek, túrák és kiadványok segítségével a földtani örökségét ismerteti meg a közönséggel!

33x30 cm

Összegzés

A térkép és tematikus fedvénye egyértelműen a szakmán kívüli olvasóközönséget célozta meg.

A turista térképek (Mecsek Nyugat és Kelet) előállításához Vigyázó J. 1926-os 50-ezres és az ÁTI 1931-es 75-ezres turistatérképe szolgáltatott alapot.

A tematikus fedvények Vadász E. 1935-ös 75-ezres geológiai térképe alapján készültek.

A térképi tematika, illetve a tematikus szöveg a kiadvány túratérképéhez képest más stílust képvisel, nincs kereszthivatkozás. A kettő egymással nem alkot szerves egészet.

A kor viszonylatában modern geológiai szemléletét a földtani ismertetőben a geoturizmusban és a földtani örökségvédelemben ma is nagy jelentőséggel bíró szempontokkal ötvözi Szabó. Ezért geológiai túratérképnek, túrakiadványnak tekinthető!

